

Firma och märke.

Av HADAR BERGLUND

Anders Koskull och Georg Bogislaus Staël von Holstein voro två officerare i Karl XII:s armé vilkas avancemang i rikets tjänst icke avbröts genom konungens död 1718. Vi finna dem båda 1741 som landshövdingar, Koskull i Kronobergs län och Staël v. H. i Kalmar län; de två länen gränsa till varandra. Sistnämnda år anlades på en plats i Ekeberga socken i södra Småland inom Kronobergs län ett glasbruk. De båda landshövdingarna voro brukets grundare, och minnet härav lever kvar i namnet Kosta, till vilket de forna vapenbröderna var och en lämnat en stavelse av sitt namn (Ko-Sta).

Glasbruket, som numera är ett aktiebolag med firma Aktiebolaget Kosta glasbruk och som från 1903 tillhört Aktiebolaget De Svenska Kristallglasbruken, är Sveriges äldsta ännu i verksamhet varande glasbruk. Detta är i och för sig anmärkningsvärt nog, men till brukets internationella ryktbarhet har naturligtvis främst bidragit dess förmåga att följa tidens krav på konstnärlig utformning av glasprodukterna. Kosta gick härvid i spetsen för det uppsving som är påtagligt från tiden omkring 1917 (året för en utställning i Stockholm). Som bevis på brukets ambitioner kan nämnas, att bruket redan vid denna tid börjat samarbeta med kända konstnärer som formgivare.

Kosta är nu icke blott dominanten i glasbrukets firma utan också namn på det samhälle som bildats omkring bruket och där det nu finns talrika mindre företag som syssla med glasförädling. Härigenom ha uppkommit förvecklingar av juridisk art.

I ett rättsfall, refererat i NIR 1950 s. 206, meddelas följande:

Allmän åklagare yrkade ansvar å resanden K A Pålsson jämlikt § 12 lagen om varumärken 1884 och anförde därvid: Genom mångårig omfattande verksamhet hade beteckningen »Kostaglas« blivit en veder-

tagen och allmänt känd benämning å de glasvaror bolaget saluför över hela landet. I annonser i en angiven tidning hade Pålsson, som icke saluförde bolagets produkter, erbjudit försäljning av glas, som han betecknat som »Kostaglas« och »Glas från Kosta«. Pålsson hade genom dessa annonser för kännetecknande av sina varor obehörigen brukat bolagets firmanamn och givit föreställning om att de voro av bolagets tillverkning. Bolaget instämde i åklagarens ansvarstalan men yrkade därjämte, att Pålsson skulle dömas till ansvar jämlikt §§ 1 och 9 i lagen mot illojal konkurrens (och utge skadestånd).

Underdomstolen, vars dom fastställdes av HovR och HD, yttrade bl. a.

Ehuru bolagets firma icke oförändrat återgivits i de av Pålsson införda annonserna, har genom att ordet Kosta begagnats förväxling med bolagets firma lätt kunnat åstadkommas. Då de av Pålsson saluförda glasvarorna icke härröra från Kostabolagets produktion, har Pålsson gjort sig förfallen till ansvar för firmaintrång jämlikt §§ 12 och 13 lagen om varumärken. Pålsson har genom sin annonsering även förbrutit sig mot § 9 lagen mot illojal konkurrens (som stadgar straff för uppsåtligt framkallande av förväxling med inarbetat kännetecken, här »Kosta«), men härför utdömdes ej särskilt straff. Yrkandet om ansvar enligt § 1 samma lag för illojal reklam bifölls icke.

Till grund för sitt avgörande lägger domstolen två sats: den ena är den, att, när firma användas som varubeteckning, denna åtnjuter samma intrångsskydd som registrerat varumärke, den andra, att genom inarbetning intrångsskydd kan vinnas för icke registrerad varubeteckning. Den förra satsen avser glasbrukets firma »Aktiebolag Kosta glasbruk«, den andra satsen ordet »Kosta«.

Nu får man emellertid icke av det gemensamma intrångsskydd som lagstiftningen ger draga slutsatsen, att skiljaktigheterna mellan firma och inarbetat (eller registrerat) varumärke inskränka sig till att förutsättningen för tillgång till intrångstalan i det ena fallet är firmaanvändning, i det andra inarbetande (registrering). Det finns en mer djupgående, ja konstitutiv skillnad. Om det aktiebolag, som i vårt fall kännetecknas med firman Aktiebolaget Kosta glasbruk, likvideras, förlorar firman sitt underlag och upphör icke blott i sin egenskap av företagsbeteckning utan även i sin funktion som varukännetecken, ty det är enligt varumärkeslagstiftningen firman som åtnjuter intrångsskyddet, icke ett från denna avsondrat varumärke. Firmas funktion som varukännetecken kan därför lika litet som själva firman överlätas i vanlig ordning. Det förhåller sig annorlunda med det inarbetade eller

registrerade varumärket. Även detta har naturligtvis en innehavare, men märkets anknytning till honom är icke namnrättsligt utan bestämes i stort sett av förmögenhetsrättsliga regler. Detta innebär framför allt, att märket kan överlåtas, i eller utan samband med den rörelse vartill det hör.

Det nu anförda kan innesluta ett motiv för en firmainnehavares önskan att komplettera sitt firmaskydd med ett särskilt varumärkeskydd för den del av firman som framstår som dess dominant. Härmed äro vi framme vid presentationen av ett nyligen i det svenska patentverket avgjort registreringsärende, där Aktiebolaget Kosta glasbruk ansökt om registrering av varumärket »Kosta«. (NIR 1964 s. 86).

Glasbrukets ansökan avsåg ordet »Kosta i klass 21 för glasvaror ej inbegripna i andra klasser«. Glassliperiernas Branschförening gjorde invändning. Föreningen har som medlemmar bl. a. sju i Kosta verkssamma företag, vilka grundats åren 1929–1952. Föreningen drog i tvivelsmål, att Kosta, som vore ett ortsnamn, kunde med ensamrätt förbehållas sökanden. Registrering beviljades emellertid av varumärkesbyrån, och besvärsavdelningen lämnade invändarens besvär utan bifall.

Det som här i första rummet är av intresse är registreringsmyndighetens tolkning av § 13 i varumärkeslagen 1960. §:s innehåll är i tillämpliga delar följande. (1) Varumärke får registreras allenast om det är ägnat att särskilja innehavarens varor från andras. (2) Märke som uteslutande anger varas geografiska ursprung skall icke i och för sig anses äga särskiljningsförmåga. (3) Vid bedömning av om märke äger särskiljningsförmåga skall hänsyn tagas till alla föreliggande omständigheter och särskilt till den tid och omfattning märket varit i bruk. (4) Kännetecken enbart bestående av något som är ägnat att uppfattas såsom firma får icke registreras såsom varumärke.

Om nu ordet Kosta införes i stället för lagtextens anonyma märke resp. kännetecken, finna vi följaktigen, att Kosta är oregistrerbart enligt p. 1 och 2, att möjligen p. 3, hänförande sig till de två sekel Kosta varit i bruk, innefattar en modifikation i p. 1 och 2, men att p. 4 kategoriskt förbjuder att brukets firma registreras som varumärke.

Registreringsmyndigheten, som i besvärsinstansen åberopar ett utlåtande av Stockholms handelskammare, fäster avgörande vikt vid p. 3 men bortser helt från p. 4. Vidare påstår myndigheten, att Kosta är ett inarbetat kännetecken.

Betydelsen av nyssnämnda § 13 (ovan pp 1–4) torde kunna belysas med en kort historisk tillbakablick. År 1890 företogs en ändring i den svenska strafflagen innebärande, att ett stadgande som hotade den med straff,

som olovligen satte annans märke än rätt tillverkares på tillverkning som hölls till salu, upphävdes. Detta lagrum hade tidigare haft en motsvarighet i handelsbalken 1734, där det hette, att den, som sätter annan hantverkares märke på sitt arbete, skulle böta. Ändringen 1890, där straffbestämmelsen riktad mot anbringande av oriktig ursprungsbeteckning upphävdes, skedde under hänvisning till att lagen om varumärken 1884 dåmera innehöll motsvarande straffbestämmelse: lagens § 12 hotade den med straff som å saluhållna varor obehörigen satte annans namn eller firma. Denna föreskrift, som vi sett tillämpad i vårt första rättsfall, innebär alltså den sentida formen för skydd mot oriktig ursprungsbeteckning, skyddet nu knutet till ett företags firma där denna användes som varu kännetecken.

Detta firmaskydd är något annat än varumärkeskyddet. I sin ursprungliga lydelse skyddade lagen 1884 blott figurmärken, men då det 1897, mer än ett årtionde efter lagens tillkomst, blev tillåtet att även använda ord som varumärke, fick regeln härom denna utformning »dock att registrering ej må vägras, om märket består av ord, som kunna anses såsom en för vissa . . . uppgivna varuslag särskilt uppfunnen benämning, vilken ej avser att angiva varans ursprung, beskaffenhet, bestämmelse, myckenhet eller pris.« Ordmärket är alltså ett fantasinamn, och det har behållit denna karaktär även i varumärkeslagen 1960. Detta framgår av lagens § 13, även om dennas formulering avviker från citatet ur den äldre lagen.

Vi böra på sätt redan påpekats hålla isär de två typerna av kännetecken. firma, vars rättsverkningar falla inom namnrätten, och varumärke, som då det är ett ordmärke är en fantasibeteckning med rättsverkningar hemmahörande inom förmögenhetsrätten. Firma behåller sin namnrättsliga karaktär även då den användes som varubeteckning och får endast då lagen anger det tilläggas en eller flera av ordmärkets egenskaper. § 13 p. 4 visar, att enligt lagstiftarens mening gränslinjen mellan firma och varumärke bör hållas klar.

Ordet Kosta som firmadominant är naturligtvis särskiljande, men dess särskiljningsförmåga är den som en ursprungsbeteckning alltid förväntas ha. Så länge ordet Kosta kunde betraktas som ett fantasinamn – jämför »Astra« –, kunde det därjämte vara varumärke, men sedan Kosta blivit namnet på en ort har denna möjlighet fallit bort. Dagens Kosta är icke en fantasibeteckning, och § 13 pp 1–3 sakna tillämpning; endast p. 4 med dess förbud mot registrering av firma kvarstår.

Medför »inarbetande« någon ändring i dessa förhållanden? Ett inarbetande ökar inte den särskiljningsförmåga som Kosta redan har i

egenskap av firmadominant och är alltså irrelevant för firmaskyddet. Om ordet Kosta, sedan samhällsbildningen Kosta blivit ett faktum, icke är registrerbart som varumärke, kan det ej heller genom inarbetande få varumärkeskaraktär. Inarbetande betyder att göra allmänt känt. Naturligtvis är Kosta allmänt känt och kan väl genom fortsatt firmaanvändning bli känt mer och mer, men att härigenom ordets nuvarande karaktär av Ortsnamn skulle ändras till fantasibeteckning förefaller otänkbart.